

פתח דבר

בשבח והודיה להשי"ת אנו מגישים בזה חלק ראשון מסדרת הספרים 'נשמתא דאורייתא' - ביאורי חסידות חב"ד לתלמוד בבלי - על המסכתות ברכות ושבת.

באלפי תורות רבותינו הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש ומאמרי ושיחות אדמו"רי חב"ד לדורותיהם פזורים לרוב ביאורים לפסוקים ומאמרי חז"ל בש"ס ובמדרש, באור פנימי ועמוק על פי משנת החסידות, לפעמים בארוכה ולפעמים בקצרה. ובסדרה זה נלקטו ביאורים על תלמוד בבלי לפי סדר מסכתות הש"ס.

רוב ביאורי החסידות למאמרי חז"ל הם בעיקר בחלק האגדה, וכבר התבטא רבנו הזקן בהלכות תלמוד תורה (פרק ב הלכה ב), "כי רוב סודות התורה שהיא חכמת הקבלה וידיעת ה' - גנוזים באגדות". אולם חלק נכבד תופסים גם הביאורים לחלק ההלכה, ובשני תחומים - כמבואר בדברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ספר השיחות תרפ"ט ע' 72, הובא בלוח "היום יום" יא אדר):

"חסידות כוללת שני ענינים עיקריים: א) הבנת כל הלכה בשרשה ומקורה העצמי ברוחניות, היינו בספירות ומדריגות בכל עולם ועולם לפי ענינו כמבואר בדא"ח [=דברי אלוקים חיים, כינוי לתורת החסידות]. ב) הבנת ענין כל הלכה בעבודה, היינו שהגם שהיא חכמה ושכל אלקי ודין התורה, מכל מקום צריך למצוא בזה ענין בעבודה בהנהגת האדם בחיי עולם זה".

במלאכתנו בסדרה זו השתדלנו לברור מתוך אוצרה העשיר של תורת חב"ד את הביאורים שיכולים להתקבל על לב הקורא תוך כדי לימוד הגמרא, בלי להיכנס לעומק גוף הדברים המבוארים באריכות במקורות.

בבואנו לערוך ספר זה, מן ההכרח היה לעתים להוסיף ביאור על פי המבואר במאמרים אחרים, וכמאמר חז"ל "דברי תורה עשירים במקום אחר", ולפעמים להפך - לקצר את הדברים. בנוסף, נדרשה עריכה כדי להתאים את הדברים למסגרת הספר ולהקשר של דברי הגמרא עליהם נסוב הביאור, אולם ניסינו לשמר את סגנון המקור ככל האפשר.

עם זאת, עלינו להעיר כי במקורות פרוסה עשירות עיונית מופלגה בעומק לפנים מעומק, וניתן להמליץ על כך את דברי הכהן הגדול אחרי שקרא בספר התורה ביום הכיפורים: "יותר

ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן", והדברים שנכנסו במסגרת זו הם בגדר 'טעימה' בלבד. לטובת הקורא, צוין המקור המדויק בסוף כל עניין כדי שיוכל במידת הצורך להרחיב את עיונו. חלק גדול מהדברים הופיע בקביעות בגיליון 'כי קרוב', לפי סדר המסכתות הנלמדות במסגרת לימוד 'הדף היומי'.

מלאכת ריכוז הביאורים ועריכתם נעשתה על ידי הרה"ח ר' יהודה שי' כהן, הרה"ח ר' יהודה לייב שי' וייסגלס והרה"ח ר' משה שי' לינק.

תקוותנו כי ספר זה יהווה שלב נוסף בהפצת המעיינות חוצה, ויביא לקיום היעוד "קאתי מר" - דא מלכא משיחא במהרה בימינו'.

ספריית מעיינותיך

ערב י"ט כסלו ה'תשפ"ג

תוכן עניינים

ברכות

13	פרק א - מאימתי
75	פרק ב - היה קורא
91	פרק ג - מי שמתו
103	פרק ד - תפלת השחר
123	פרק ה - אין עומדין
149	פרק ו - כיצד מברכין
159	פרק ז - שלשה שאכלו
167	פרק ח - אלו דברים
169	פרק ט - הרואה

שבת

211	פרק א - יציאות השבת
231	פרק ב - במה מדליקין
291	פרק ג - כירה
293	פרק ד - במה טומנין
297	פרק ה - במה בהמה
305	פרק ו - במה אשה
315	פרק ז - כלל גדול
329	פרק ח - המוציא יין
333	פרק ט - אמר רבי עקיבא

349.....	פרק י - המצניע
353.....	פרק יא - הזורק.
359.....	פרק יב - הבונה.
365.....	פרק יג - האורג.
369.....	פרק יד - שמונה שרצים.
371.....	פרק טו - אלו קשרין.
377.....	פרק טז - כל כתבי.
393.....	פרק יח - מפנין.
401.....	פרק יט - רבי אליעזר דמילה.
419.....	פרק כ - תולין.
421.....	פרק כב - חבית.
425.....	פרק כג - שואל.
433.....	פרק כד - מי שהחשיך.
439.....	רשימת ספרים ומחבריהם.

פרק א – מאימתי

מאימתי קורין את שמע בערבין (ב, א)
 ראשית חכמה יראת ה', על כן ה' סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה
 ביחודו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה והמלות ערב ובקר
 כו' (פסקי ריא"ז)

קבלת עול מלכות שמים – יסוד לקיום כל המצוות

כי קריאת שמע הוא הכוונה הכללית שבמצוות.

דהנה ידוע שעיקר ענין המצוות נקרא עבודה, כמו שכתוב לאהבה כו' ולעבדו, ואהבה בלא יראה לא נקראת עבודה תמה כל כך כיראה עצמה, ואף על פי שאמר בזהר דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא, היינו שמתקבלת ורצויה יותר להיות שהאהבה היא המשכת הנפש והרצון בפנימית יותר, אבל מעלת היראה היא מה שיש בה בטול הרצון, והוא בטול כל העצמות, שהוא כללות ענין סיבת העבודה לעבד לגבי אדונו - במה שמופקר בנפשו מכל וכל לגבי האדון ואין לו קיום מציאות דבר מה בפני עצמו זולת האדון, מה שאין כן האוהב שהוא מציאות יש מי שאוהב, ואז גם אם משליך נפשו מנגד מפני עומק פנימית האהבה, אין זה מגיע אלא בנקודת הרצון אבל לא בעצם מהות נפשו ממש. כי מסירות נפש שמצד היראה הוא בטול העבד הנאמן מכל וכל, דבטול זה הוא בכל עצמותו ממש, ובמסירת נפש זו יגיע יותר לעצמות אור אין סוף.

(על פי אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק צ)

קבלת עול מלכות שמים – גם במצב של בוקר וגם במצב של ערב

והיינו על פי המבואר לקמן בתחילת פרק ב: "למה קדמה כו' (פרשת שמע לוחי' אם שמוע, כדי) שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות".

וההסברה בזה - כי קבלת עול מלכות שמים הוא הקדמה דאי־אפשר בלאו הכי לקיים כל התומ"צ, כי אז לא יבוש בפני המלעיגים (ולכן התחיל הטור בתנאי זה (שלא יבוש מפני המלעיגים), כי זהו תנאי קודם המאפשר קיום תורה ומצוות כדבעי), ואז גם לא יעכבו כל מניעה מפני שינוי הזמן והמקום, ואף אם ידמה לו שדבר קשה הוא - כיון שכבר קבל עליו עול מלך מלכי המלכים.

ובתנאי סוף פרק כה כתב שלכן ציוה משה רבינו ע"ה לקרות קריאת שמע פעמיים בכל יום, כדי לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש (אף שלכאורה אין צורך בזה שהרי הבטיח להם "פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'") - משום שקיום התורה ומצוות תלוי בזה שיזכור תמיד ענין הקבלת עול במס"נ כו'.

והנה החיוב דקריאת שמע הוא ביום ובלילה. והענין הוא, דהנה משך כל חיי האדם נחלק לב' זמנים, שהם בדמיון יום ולילה: "יום" היינו התקופות בהן טוב לו, ו"לילה" היינו כשרע לו.

ובב' הזמנים שהם בדמיון יום ולילה, נצרך ונזקק להקדמת קבלת עול מלכות שמים, דהיינו ק"ש, וזהו שמצותה ביום ובלילה.

דהנה כשטוב לו בגשמיות, ואינו חסר דבר, יכול להיות ח"ו "שמנת עבית כשית" (כלשון הכתוב בספר דברים), וכמו שכתוב בהושע (ב' י') "והיא לא ידעה כי אני נתתי לה הדגן גו' וזהב עשו לבעל", ותחת אשר צריך להיות חוזק באהבה ויראה לד' על אשר הגדיל טובה עמו, הנה "יעוז בהותו" ויאמר "כחי ועוצם ידי עשה", ו"בוטחים על חילם וברוב עשרם יתהללו וגו'", ולכן צריך לקרות ק"ש ביום (כשטוב לו בגשמיות) - שעי"ז יונח ויקבע אצלו שה' אחד ואין עוד, ובמילא נשללת האפשרות לנצל העושר באופן בלתי־רצוי, ואדרבה כו', כפי שמסיים בק"ש "בכל מאדך", שפירושו "בכל ממונך" (כדלקמן פ"ט מ"א).

ולאידך, צריך לקרות ק"ש גם בלילה - כשרע לו בגשמיות, שמזונותיו דחוקים, או גם דקדוקי עניות, רחמנא ליצלן. וכנראה בזמנים אלו, שצרות רבות סבבנו כו', עד שמקוצר רוח ומעבודה קשה לא שמעו אל משה רבינו ע"ה. וכיון שבמצב כזה קשה לו לעמוד בנסינות, ולא עוד אלא שכל דבר נדמה בעיניו כהר, לכן צריך לקרות ק"ש - לעמוד בנסינות ולקבל עול מלכות שמים במס"נ, ולזכור שאין עוד, ו"מפי עליון לא תצא הרעות". וכפי שמסיים בק"ש "בכל מאדך" - כפי הב' (ברכות שם) - "בכל מדה שהוא מודד לך", בין מדה טובה בין מדת פורענות (פרש"י).

וב' תקופות ומצבים אלו הם גם בחיי הנשמה, ד"יום" מורה על מצב שגם בלי עבודה רבה בא לקיום תומ"צ, ומובן בעיניו שכל ענין תומ"צ זהו תפקידו, ואי אפשר לו בלאו הכי. ובלימוד התורה - מורה "יום" על לימוד באופן שמבין בקל הענין שלומד לאמיתתו ואין שכלו מבולבל. ואם כן, בהיותו במצב ד"יום" יכול לומר בנפשו, שכבר שלם הוא בכל עניניו, ואז יכול לבוא לגסות הרוח. ובלימוד התורה - יכול לבוא לאהבת הנצחון, להעמיד על דעתו, אף נגד האמת. והעצה היעוצה - כשזכור יזכור כשנגש לעבודתו שהוא עבדו של מלך מלכי המלכים, שגם "במלאכיו ישם תהלה", הרי יבין גם במושכל ראשון שלא יצא ידי חובתו כלל, והוא עדיין

מאימתי קורין את שמע בערבין (ב, א)

גילוי אחדות ה' גם בחושך והסתר

התחלת התורה וההוראה של חכמינו ז"ל במשנתם היא, אשר בערבין - כשחושך בעולם, מצוּנה כל אחד ואחד לקרות את שמע - להקריא אשר הוי' אלקינו הוי' אחד, שהא' רומז לאלופו של עולם, וקורא וממשיך את הא בח (ז' רקיעים וארץ) ובד (ד' רוחות העולם), ובזה עושים שלום בין הקב"ה והעולם.

(על פי אגרות קודש חכ"ג ע' קלז)

קריאת שמע באימה ויראה

כשבא רבינו הזקן לרבו הרב המגיד ממעזריטש, היה רגיל ללמוד ביחד עם בנו ר' אברהם המלאך. רבינו הזקן הי' לומד עמו נגלה דתורה, ור' אברהם המלאך הי' לומד עם רבנו הזקן תורת החסידות.

כשהתחילו ללמוד מהתחלת הש"ס, פירש רבינו הזקן את המשנה מאימתי קורין את שמע כפשוטה, דקאי על הזמן דק"ש כפשטות ההלכה.

ור' אברהם המלאך הוסיף לפרש על דרך החסידות, שמאימתי הוא מלשון אימה ויראה.

(התוועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 55)

בתחלת העבודה והעליה, ובמילא לא יבוא לגסות הרוח. ובלמוד התורה - אם תהי' יראת חטאו קודמת לחכמתו, לא יבוא לאהבת הנצחון כו', ותהי' חכמתו מתקיימת.

ויתירה מזה - כמו שמצינו גבי שאול שגדלה מעלתו ביותר שהי' כבן שנה שלא חטא מימיו, ולא הי' בו דופי (יומא כב, ב), ולא עוד אלא שזכה למלכות מפני שהי' עניו (תוספתא ברכות פ"ד), ובכל זאת אמר לו שמואל שהעיקר הוא "לשמוע", אף שאין מקום לזה בשכל, אפילו בשכל של צדיק גמור (כמו שאול), וכמו שנאמר "שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אליים" (שמואל א טו, כב), היינו, שקבלת עול הוא טוב יותר מעבודה שעל פי שכל ("זבח", "חלב אליים"), ולא עוד אלא שלולי הקדמת יראת ה' אין קיום לעבודה שעל פי שכל (שלא יכול להיות "חכמתו מתקיימת" גם אם הוא עניו כו') - שבזה מודגש עד כמה נוגע הענין דקבלת עול מלכות שמים גם כשנמצאים במעמד ומצב נעלה, "יום".

על דרך זה "לילה" בחיי הנשמה מורה שהאדם מושקע בעניני הגוף ואילו עניני התורה ומצוות כבדים עליו, וכמה בטלים יש לפניו תמיד. ואם יבוא בשקו"ט עם היצר הרע מי יודע מה יהי' סופו. והעצה היחידית היא לזכור שהוא עבד מלך מלכי המלכים, ועל העבד לעשות רצון אדונו בעול, הן מבין והן לא. וזהו ענין ק"ש בערבין.

(על פי רשימות כ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת יג)

מאימתי קורין את שמע בערבין. משעה שהכהנים נכנסים
לאכול בתרומתן (ב, א)

ההקדמה לתורה שבעל פה

כל דבר צריך להקדמה. ההקדמה לתורה שבכתב היא הלובן של ד' השיטין, הוא האור של העולם העצמי שאינו יכול להתגלות באותיות. וההקדמה לתורה שבעל פה היא - מאימתי קורין את שמע. מאימתי מלשון אימה ופחד, על ידי זה יכול להיות קורין את שמע, האימה ופחד מעוררים את השמע ישראל.

בערבין. ערב זה לילה, וערב זה מתיקות. כלומר, שצריכה להיות אתהפכא מרירו למיתקא, הפיכת מר למתוק. אך כיצד מהפכים מר למתוק? על כך הוא אומר משעה, מלשון "וישע", מההטיה וההפניה.

שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, כהנים הם משרתי קודש, אכילה היא פנימית. בתרומתן, להכניס בפנימיות את מה שמרומם ומובדל מהם.

(על פי תורת הרב המגיד, בספר השיחות תש"ד (בלה"ק) ע' סא)

מאי שנא דתני בערבית ברישא לתני דשחרית ברישא . .
 יליף מברייתו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד
 (ב, א)

פעולת התורה בעולם

למרות שהתורה היא למעלה מהעולמות, אף על פי כן הסדר במשנה הוא לפי בריאת העולמות, והטעם לכך הוא, כי התכלית היא להמשיך את התורה במציאות העולם

ולכן "תני ערבית ברישא", כיון שברייתו של עולם מתחילה מ"ויהי ערב" - אזי בהכרח שתהי' מיד הלכה הנוגעת ל"ערב"; אין להמתין י"ב שעות עד שיהי' "ויהי בוקר", ו"לתני שחרית ברישא", כיון שאי אפשר להשאיר את מציאות העולם - "ויהי ערב" - ללא הלכה בתורה.

(על פי תורת מנחם חכ"ז ע' 222 ואילך)

שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב
 הקב"ה ושואג כארי שנאמר ה' ממרום ישאג וממעון קדשו
 יתן קולו שואג ישאג על נוהו (ג, א)

השאגה על ההעלם וההסתר

פירוש, כי מדת מלכות נקראת לילה, ויש בה ג' מיני צמצומים והם ג' משמרות הנקראים חושך והסתר כו', ועל כל משמר מתעורר בחינת שאגה במדות דאצילות שהוא המשפיע כידוע, כי לשון

משמר הוא בית האסורים, והיינו כשיורדת השפעה ממדת מלכות בהסתר והעלם אחר העלם ליתן טרף לביתה וכו', ואזי מים תחתונים בוכים אנן בעינן למהוי קדם מלכא, כי הם בבחינת קטנות מאוד ושואגים לטרף, ובבכיתם זו הרי הם מעוררים בזה שאגה עליונה של המשפיע.

וענין השאגה אנו רואים באדם התחתון כשהוא חפץ לאיזה דבר ומשתוקק במאד אזי לא יכיל כלי הלב את גודל חפצו ותשוקתו וישאג, כמו שכתוב שאגתי מנהמת לבי, כי זה נקרא נהמת הלב, והוא מה שלא יוכל ליכנס בכלי הלב וישאר בבחינת מקיף.

וכך הוא גם בדרך פרט בכל ניצוץ מישראל כו', ג' משמרות הלילה היינו בכלל כאשר בני ישראל הם בגלות בגופים החומריים ובצרכי חיי גופם המה משועבדים בתכלית עד שנשכח מלבם לגמרי עול מלכות שמים לחיות כחיי הגוים, והן בחי' המשמרות דאישון לילה, ונחלקים לג' מדרגות, שהן ג' מיני חשך שנקראים משמר כמו משמר בית האסורים שהשכינה עמהם בגלות ותפיסא כמו שכתוב מלך אסור כו'. ובדרך פרט הוא כשהניצוץ האלקי נתפס במאסר חומר גופו בג' עבירות חמורות גזל ועריות ושפיכות דמים, דגזל היינו כגוזל אביו ואמו שהן מוחין דחכמה ובינה שבפנימיות המדות שבלב, ועריות בהרהורי עבירה שמן הלב למוח, ושפיכות דמים בכעס ורציחה שבהבל הלב לירד לחיי רעהו, וגם בלשון הרע שהורג בלשון, וכה"ג.

ועל כל משמר ותפיסא ה' שואג כארי כו'. דהיינו כאשר יצעק האדם בצעקת הלב אל ה' בצר לו מחטאיו ואשר בחושך ילך במיני מאסר הגוף כנ"ל, וצעקה זו מצד שקצר כלי הלב להכיל צערו מאשר מאד נתרחק מאור פני מלך חיים, בזה מעורר אתערותא דלעילא בחי' שאגה העליונה דאדם העליון מפנימיות הלב העליון ששאג ישאג בבחינת המקיפים שזהו בחינת המשכת הרחמים הגדולים על בניו שהם בגלות וריחוק עצום בזה וצועקים אליו כמו בחי' מים תחתונים בוכין כנ"ל.

(על פי מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ע' קנד. תורת חיים שמות ח"ב ע' רפח)